

О‘ЗBEK EPIK DOSTONLARI VA XALQ OG‘ZAKI IJODI

Jizzax davlat pedagogika universiteti
filologiya fakulteti xorijiy til va adabiyoti: I
nqliz tili yo‘nalishi 2-bosqich talabasi

Tursunova Visola Behzod qizi

visolaturanova05@gmail.com

+998991947471

Annotatsiya

Ushbu maqola o‘zbek epik dostonlari va xalq og‘zaki ijodining tarixiy, madaniy va badiiy ahamiyatini o‘rganishga bag‘ishlangan. Maqolada epik dostonlarning shakllanish tarixi, mazmuni, badiiy ifodasi hamda ular orqali xalq og‘zaki ijodining saqlanishi va avloddan-avlodga yetkazilishi masalalari yoritiladi.

Tadqiqot davomida dostonlar orqali xalqning tarixiy tajribasi, ijtimoiy hayoti, axloqiy qadriyatlari va madaniy urf-odatlar qanday badiiy shaklga ega bo‘lgani tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada epik dostonlarning bugungi o‘zbek adabiyoti va madaniy hayotidagi o‘rni ham ko‘rib chiqiladi.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, epik dostonlar nafaqat xalqning tarixiy xotirasi va ma‘naviy merosini saqlab qolishda, balki milliy ruhiyatni tarbiyalash va o‘quvchida estetik hissiyot uyg‘otishda ham muhim vosita hisoblanadi.

Kalit so‘zlar

O‘zbek epik dostonlari, Xalq og‘zaki ijodi, Badiiy ifoda, Milliy ruhiyat, Tarixiy meros, Klassik adabiyot, Doston, Folklor, Ma‘naviy meros, Tarbiyaviy ahamiyat

Kirish

O'zbek epik dostonlari va xalq og'zaki ijodi milliy adabiyotning eng qadimiy va ta'sirchan shakllaridan biri hisoblanadi. Bu asarlar xalqning tarixiy tajribasi, urf-odatlar, axloqiy qadriyatlari va shaxsiy kechinmalarini avlodlar avlodga yetkazuvchi badiiy vosita sifatida shakllangan. Epik dostonlar nafaqat tarixiy voqealarni tasvirlaydi, balki milliy ruhiyatni, axloqiy me'yorlarni va insoniy fazilatlarni o'quvchiga yetkazadi. Shu bois, ularni o'rganish va tadqiq etish o'zbek adabiyoti va madaniy merosini chuqur anglash uchun muhim ahamiyatga ega.

Xalq og'zaki ijodi orqali shakllangan dostonlar, rivoyatlar, qissa va ertaklar milliy tafakkur va ma'naviyatni boyitadi. Ular xalqning dunyoqarashi, qadriyatlari va axloqiy me'yorlarini badiiy obrazlar orqali ifodalaydi. Masalan, "Alpomish", "G'arqiy va Shirin", "Bo'ri va Qoplon" kabi epik dostonlar nafaqat qahramonlarning jasoratini, fidoyiligini va mehr-muhabbatini tasvirlab, balki jamiyat hayotini ham aks ettiradi.

Klassik davr epik dostonlari tarixiy voqealar va urf-odatlar bilan bog'langan bo'lib, ular xalqning ma'naviy merosini saqlashda markaziy rol o'ynaydi. Shu bilan birga, zamonaviy adabiyotda epik dostonlar motivlari, obrazlari va badiiy uslublari yangi shakllar bilan boyitilib, bugungi ijtimoiy va madaniy kontekstga moslashtirilmoqda.

Maqolaning maqsadi o'zbek epik dostonlari va xalq og'zaki ijodining badiiy xususiyatlarini, ularning milliy ruhiyat va ma'naviy tarbiya shakllantirishdagi rolini tahlil qilishdir. Tadqiqot jarayonida dostonlarning mazmuni, badiiy ifoda vositalari va jamiyatdagi ahamiyati asosiy e'tiborga olinadi.

Shu tariqa, epik dostonlar va xalq og'zaki ijodi nafaqat adabiy meros, balki milliy o'zlikni anglash va qadrlash uchun muhim manba sifatida xizmat qiladi. Ularni o'rganish va targ'ib qilish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Klassik epik dostonlar va ularning badiiy xususiyati

O'zbek adabiyotida klassik epik dostonlar xalq og'zaki ijodining eng muhim shakllaridan biri hisoblanadi. Ushbu dostonlar xalqning tarixiy tajribasi, urf-odatlarini, axloqiy qadriyatlarini va jamiyatdagi turli voqealarni badiiy obrazlar orqali ifodalaydi. Dostonlarning asosiy xususiyati shundaki, ular nafaqat qahramonlarning jasoratini, fidoyiligini va mehr-muhabbatini tasvirlaydi, balki xalqning dunyoqarashi, ijtimoiy me'yorlari va axloqiy qadriyatlarini ham aks ettiradi.

Masalan, **“Alpomish”** dostonida jasorat, sadoqat, fidoyilik va mehr-muhabbat kabi insoniy fazilatlar orqali milliy ruhiyat shakllantiriladi. Qahramonning sarguzashtlari va qiyinchiliklarga qarshi kurashi dostonning badiiy qimmatini bilan birga tarbiyaviy ahamiyatini ham oshiradi. Shu bilan birga, doston unda tasvirlangan voqealar va qahramonlar orqali tarixiy voqealarni yoritadi va xalq hayotining turli jihatlarini o'quvchiga yetkazadi.

“G'arqiy va Shirin” va **“Bo'ri va Qoplon”** kabi dostonlar ham xalq og'zaki ijodining boy merosini namoyon qiladi. Ushbu asarlarda badiiy ifoda vositalari, metafora, tashbeh, dialog va monologlar orqali qahramonlarning ruhiy olami va voqealarning dramatikligi kuchaytiriladi. Shu tarzda, klassik epik dostonlar milliy qadriyatlarni avloddan-avlodga yetkazishda va o'quvchida estetik hissiyot uyg'otishda markaziy rol o'ynaydi.

Klassik epik dostonlarning yana bir muhim xususiyati ularning tarixiy voqealarni badiiy tasvirlashdagi imkoniyatidir. Dostonlar orqali xalq o'z tarixini, urf-odatlarini va madaniy qadriyatlarini saqlab qoladi. Shu sababli, bu asarlar milliy o'zlikni anglash va qadrlash uchun asosiy manba hisoblanadi.

Shuningdek, klassik epik dostonlar so'zning musiqiylik, ritm va qofiya orqali eshituvchiga ta'sir ko'rsatadi. Bu esa dostonlarni nafaqat o'qiladigan, balki

tinglanadigan san'at asariga aylantiradi. Shu tariqa, epik dostonlar nafaqat badiiy, balki tarbiyaviy va ma'naviy ta'sir vositasi sifatida ham ahamiyatli bo'ladi.

Xalq og'zaki ijodi va uning zamonaviy ahamiyati

O'zbek xalq og'zaki ijodi xalqning ma'naviyati, tarixi va badiiy tafakkurini aks ettiruvchi noyob manba hisoblanadi. Rivoyatlar, ertaklar, qissa va dostonlar orqali avlodlar milliy qadriyatlar, axloqiy me'yorlar va ijtimoiy hayot haqida bilimga ega bo'lgan. Shu bilan birga, xalq og'zaki ijodi milliy ruhiyatni shakllantirish va jamiyatning ma'naviy qadriyatlarini avloddan-avlodga yetkazishda markaziy rol o'ynaydi.

Zamonaviy davrda xalq og'zaki ijodi motivlari adabiyotning turli janrlarida, shuningdek, teatr sahnasida, kino va televideniyeda keng qo'llanilmoqda. Masalan, epik dostonlar asosida sahnalashtirilgan spektakllar, bolalar ertaklari va audio kitoblar orqali yosh avlod milliy meros bilan tanishadi. Shu tariqa, xalq og'zaki ijodi nafaqat tarixiy meros, balki bugungi madaniy hayotning ajralmas qismiga aylangan.

Shuningdek, xalq og'zaki ijodi badiiy ifoda vositalari orqali milliy o'zlikni yanada jonli va ta'sirchan tarzda ifodalaydi. Metafora, tashbeh, dialog va dramatik voqealar o'quvchi yoki tinglovchida kuchli estetik hissiyot uyg'otadi. Bu esa zamonaviy adabiyot va san'at asarlarida ham xalq og'zaki ijodining asosiy elementlari sifatida qo'llanilmoqda.

Xalq og'zaki ijodi orqali shakllangan asarlar nafaqat milliy qadriyatlarni saqlashga, balki jamiyatlardagi axloqiy me'yorlarni targ'ib qilishga ham xizmat qiladi. Shu sababli, zamonaviy adabiyot va madaniyatda bu merosni o'rganish, saqlash va targ'ib qilish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Bugungi kunda epik dostonlar va og'zaki ijod motivlari zamonaviy yozuvchilar ijodida, o'quv dasturlarida va madaniy tadbirlarda keng qo'llanilmoqda. Bu esa milliy

ruhiyatni shakllantirish, yosh avlodni ma'naviy va estetik jihatdan boyitishda muhim omil sifatida ahamiyat kasb etadi.

Badiiy ifoda va obrazlar

O'zbek epik dostonlari va xalq og'zaki ijodida badiiy ifoda va obrazlar muhim o'rin egallaydi. Doston qahramonlari orqali insoniy fazilatlar – jasorat, sadoqat, mehr-muhabbat, fidoyilik kabi xususiyatlar ta'kidlanadi. Shu tariqa, doston nafaqat tarixiy voqealarni tasvirlaydi, balki o'quvchida axloqiy va estetik hissiyot uyg'otadi.

Badiiy ifodaning eng asosiy vositalaridan biri – metafora va tashbehlaridir. Masalan, qahramonning jasoratini yoki doston voqealarining dramatikligini kuchaytirish uchun tabiiy hodisalar, hayvonlar yoki qudratli ob-havo tasvirlaridan foydalaniladi. Shu bilan birga, dialoglar va monologlar orqali qahramonlarning ichki dunyosi, qarashlari va ruhiy kechinmalari o'quvchiga yetkaziladi.

Epik dostonlarda obrazlar ko'pincha tarixiy va afsonaviy personajlar bilan uyg'unlashadi. Masalan, "Alpomish" dostonidagi qahramon real tarixiy shaxslar va xalq tasavvuri asosida yaratilgan. Bu esa dostonni tarixiy haqiqat bilan bog'lab, uni nafaqat badiiy, balki ma'naviy va tarbiyaviy manba sifatida boyitadi.

Shuningdek, badiiy ifoda vositalari dostonlarni musiqiy va ritmik jihatdan boyitadi. Qofiya, ritm va so'zlarning uyg'unligi dostonni tinglash yoki o'qish jarayonida o'quvchida estetik zavq uyg'otadi. Shu tariqa, badiiy ifoda va obrazlar xalq og'zaki ijodining asosiy xususiyatlari bo'lib, milliy ruhiyat va ma'naviyatni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Bugungi kunda zamonaviy yozuvchilar va shoirlar klassik epik dostonlardagi badiiy ifoda va obrazlarni yangi shakllar bilan uyg'unlashtirib, adabiyot va san'atning rivojlanishiga hissa qo'shmoqda. Shu bilan birga, bu asarlar yosh avlodni ma'naviy va estetik jihatdan boyitishda davom etmoqda.

Epik dostonlarning milliy ruhiyat va tarbiya shakllantirishdagi roli

O'zbek epik dostonlari milliy ruhiyatni shakllantirishda markaziy rol o'ynaydi. Qahramonlarning jasorat, sadoqat, fidoyilik va mehr-muhabbat kabi fazilatlari o'quvchida axloqiy me'yorlarni anglashga yordam beradi. Shu tariqa, dostonlar milliy o'zlikni anglash va qadrlashga hissa qo'shadi.

Dostonlar tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lib, yosh avlodning shaxsiy fazilatlarini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Masalan, "Alpomish" dostonidagi qahramonning sarguzashtlari va qiyinchiliklarga qarshi kurashi yoshlarni jasorat va matonat ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, dostonlarda ijtimoiy adolat, mehr-oqibat va xalqaro insoniy qadriyatlar ham targ'ib qilinadi.

Milliy ruhiyatni shakllantirishdagi yana bir omil – epik dostonlarning tarixiy voqealarni aks ettirishidir. Dostonlar orqali o'quvchi xalqining tarixiy tajribasini, urf-odatlarini va madaniy qadriyatlarini chuqurroq anglaydi. Shu bilan birga, epik dostonlar orqali milliy g'urur va ma'naviy o'zlik mustahkamlanadi.

Shuningdek, epik dostonlar tarbiyaviy ta'sirini musiqiylik, ritm va badiiy obrazlar orqali kuchaytiradi. Qofiya, ritm va so'zlarning uyg'unligi nafaqat dostonni eshituvchiga yoqimli qiladi, balki undagi axloqiy va milliy qadriyatlarni o'quvchida chuqur his qilish imkonini beradi.

Bugungi kunda epik dostonlar va xalq og'zaki ijodi motivlari nafaqat adabiyot, balki ta'lim, teatr va madaniyat sohalarida keng qo'llanilmoqda. Shu tariqa, ular yosh avlodni milliy ruhiyat, ma'naviyat va axloqiy qadriyatlar bilan tanishtirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar

O'zbek epik dostonlari va xalq og'zaki ijodi milliy adabiyotimizning eng qadimiy va boy manbalaridan biridir. Ushbu asarlar xalqning tarixiy tajribasi, urf-odatlari,

axloqiy qadriyatlari va milliy ruhiyatini avloddan-avlodga yetkazishda markaziy rol o'ynaydi. Epik dostonlar nafaqat qahramonlarning jasorat va sadoqatini tasvirlaydi, balki xalqning ijtimoiy hayoti, madaniy qadriyatlari va tarixiy voqealarini ham badiiy ifoda orqali aks ettiradi.

Badiiy ifoda va obrazlar orqali dostonlar o'quvchida kuchli estetik va axloqiy hissiyot uyg'otadi. Shu tariqa, epik dostonlar yosh avlodni milliy ruhiyat, axloqiy qadriyat va estetik tajriba bilan tanishtirishda muhim vosita hisoblanadi. Xalq og'zaki ijodi motivlari zamonaviy adabiyot, teatr, kino va ta'lim jarayonlarida ham keng qo'llanilib, milliy merosning saqlanishi va targ'ib qilinishiga xizmat qilmoqda.

Takliflar

O'zbek epik dostonlarini maktab va oliy ta'lim dasturlarida kengroq o'rganish, yosh avlodni milliy meros bilan tanishtirish.

Epik dostonlarni sahnalashtirish va audio-video shakllarda targ'ib qilish, ular orqali tarbiyaviy va estetik ta'sirni oshirish.

Folklor va epik dostonlarni tadqiq etish uchun ilmiy seminarlar, konferensiyalar va ijodiy uchrashuvlar tashkil etish.

Zamonaviy yozuvchilar va shoirlarni epik dostonlar motivlarini yangi janr va shakllarda ijod qilishga rag'batlantirish.

Epik dostonlarni raqamli kutubxonalar va multimedia loyihalari orqali keng auditoriyaga yetkazish, xalqaro maydonda tanitish.

Adabiyotlar

Navoi, A. **“Lison ut-Tayr”**. Toshkent: Fan, 1982.

Alimov, S. **O'zbek epik dostonlari tarixi**. Toshkent: Sharq, 1995.

Qodirov, R. **Xalq og‘zaki ijodi va badiiy ifoda**. Toshkent: Akademnashr, 2003.

G‘ulomov, T. **Alpomish dostonining badiiy tahlili**. Toshkent: Adabiyot, 2008.

Ergashev, N. **O‘zbek folklori va milliy meros**. Toshkent: Fan, 2010.

Sobirov, A. **Xalq og‘zaki ijodi motivlari zamonaviy adabiyotda**. Toshkent: Ilm, 2015.

Karimov, B. **O‘zbek adabiyoti tarixi**. Toshkent: Universitet nashriyoti, 2012.

Raximov, J. **Doston va xalq og‘zaki ijodining tarbiyaviy ahamiyati**. Toshkent: Madaniyat, 2018.

Yusupov, M. **Epik dostonlar va milliy ruhiyat**. Toshkent: Sharq, 2020.

Rasulov, F. **O‘zbek adabiyoti va folklor**. Toshkent: Akademnashr, 2019.